

חלה (חלה, חלה) (חלה)

חלה חלה

חלה חלה

חלה חלה

חלה חלה
(Triticum dicoccoides)

חלה חלה

בספרות הארץ אנו פוגשים לפרקים מושג זה להוראת החטה הפראית
Tr. dicoccoides (חטה-ארגנסון). מצד שני נקרא בארץ בשם זה צמח-חר אחר
ממשפחת הדגניים—Aegilops. זה האחרון אינו מענינו של מאמר זה ועליו לא
אחזק, כשם שאין הכתוב מדבר הפעם גם עוד בשני מינים של חטה-חר
שבארץ מן הסקציה monococca, היינו: Tr. Thaoudar ו-Tr. aegilopoides.
על כל פנים צריך להעיר, כי עכשיו מקובלת הדעה שה-Aegilops שלפנים
סבורים היו עליו, כי אינו אלא אחד-המינים של חטה-חרים (Triticum), הרי הוא
סוג מיוחד בממשפחת הדגניים ושכנה הכי-קרוב של החטה. ואולם, על Aegilops
בחור. אס-חטה—אין להעלות על הדעת. ספק גדול הוא אם אף חטה—
dicoccoides הנזכרת, ראויה היא לאותה איצטלא, כמו שנראה לקמן.
האכסמפלה הראשון של dicoccoides נאסף בארץ-ישראל ע"י קוטיש
בשנת 1855. אך ערכה המדעי של מציאה זו היה מצער עד שבא אהרנסון
ארץ הישראלי, שהכריז (בש' 1906) בעולם הבוטנאים על אותה חטה, והעיקר
שאסף חומר עשיר עד מאד ראוי לזריעה. החומר הרב הזה שמש יסוד לכמה
חקירות ונסיונות בדיעת-הצמחים ובהכלאה, שנערכו על-ידי קוק (הוקר) והקרא
בשעתו לחטה-ארגנסון: טריטיקום חרמון, שבינפורט, ווילוב, פריסבל וכו'.
לשם פתרון השאלה ע"ד אס-חטה חשבו לעמוד על חקירת ה-dicoccoides
מבחינה בוטנית-מיונית. במאה שעברה לא הגיעה עוד חטה זו בסיסטמטיקה אף
למדרגת יחידה קבוצית מיונית. מיוחדת, קרינקה, הראשון שפרסם חטה זו
שקרא לה בשם dicoccoides, יחס אותה למין Triticum vulgare (חטה וכה).
הנהה זו הוכחה על יסוד נתונים מורפולוגיים (לא הרי החטה הרכה כהרי
חטה-ארגנסון) וציטולוגיים Tr. dicoccoides יש לו 28 כרומוזומות ול-Tr. vulgare
42. לא לחם איפוא באו כל החוקרים הבאים, מני שולץ—שעוד בשנת 1913
העלה את dicoccoides ממדרגת זן (varietas) למעלת מין (species)—ועד

הפרופ. ווילוב, והעמידו חטה זו לחוך שורת קבוצת החטים הקשות (sectio dicoccoloides) בנות 28 כרומוזומות, ולא רק זו אלא אף זו: פרסיבל מצין חטה זו יחד עם החטה *Tr. monococcum* הראית, שגם היא שכיחה בארץ. בחור המינים היחידים (series, הייתי אומר: אבות-מינים) של החטים, כל אחת משאר קבוצות החטים: הרכה, הננסית, הקשה, דו-הגרעינית, הפרימדיאית, המורחית, עגולת הנרענים, אינה לפי פרסיבל אלא נוע (race) — פריכלאים. טבעיים של אבי-המין *Tr. dicoccoloides* והסוג *Aegilops*. כיצא באלו החטה חד-הגרעינית התרבותית ביחס ל-*monococcum* הראית.

ממילא אין מתקבל עכשיו על הדעת השם *Tr. dicoccum* Shink. *dicoccoloides* הנפגש ועיר שם, ועיר שם בספרות-הצמחים, הנדרה זו, — שלמה אין חמת-אהרנסון אלא בן-מין, הומולוג פראי בנבולות המין *dicoccum* — כלר עבר ומנה. בשנים האחרונות כבר לית מאן דפליג בין גדולי חוקרי החטה (פלסקברנר, פרסיבל, ווילוב) שהחטה הראית הנזכרת היא מין בוטני עומד בפני עצמו ויש לצינו *Triticum dicoccoloides*.

כל זה אינו מצריך, מכל מקום, את המונח, אם החטה לנבי מין *dicoccoloides*. עכשיו לאחר שנאסף חומר מדעי רב ע"י המשלחת של ווילוב לארצות-התיכון, יש שני נימוקים חשובים נגד הדעה על-דבר אם החטה (*). א) המין *dicoccoloides* כשהוא צלב במיני חטה אחרים בני קבוצתו (כת 28 הכרומוזומות) הנדגתו שונה חלילית שנוי מהנהגתו של כל מין אחר מאותה הקבוצה בזמן שהם מוצלבים זה בזה. ב) במרכז קבוצת החטים הקשות — בארץ כוש — אין זכר לחטה הראית הארצישראלית, ולהיפך, במרכז חטת *dicoccoloides* בא"י וסוריא — אין אותה העושר הזני והמיני האופיי למקום מולדת הצורות התרבותיות של החטה.

מרכזים שונים וגבולות-הפצה שונים לחטה התרבותית ולפראית.

שונים הם, כידוע, גם גבולי הפצתם של מיני-החטה התרבותיים ושל חטת-אהרנסון הראית.

כמה וכמה שנים מוחק היה, כי סוריא וארץ-ישראל הריהן מקומות-הגדול היחידים בעולם של חטת *dicoccoloides*. הכרוחו של שטרוס (1912) על החטה הראית, שמצא בפרס, עוררה כמה זמן ספק גדול בעולם המדע, עכשיו לאחר שהפרופ. פלסקברנר בקר את העשבויות המקוריות אשר במערב-אירופא (ש)

(*) ע"ן: ג. ווילוב. המרכזים העולמיים של העושר המיני (גנים) לצמחי התרבות. ידיעות האינסטיטוט הממלכתי לאגרונומיה נסיונית, 1927 מס' 16

1927). יש לצין בתור ודאי מציאותה של החטה הפראית — לכל הפחות זן אחד לבן-הגלומה — גם בפרס. אותו חוקר מצא בו בזמן בוניה אכסמפלר של חטת דיקוקאירית גם בחומר — של Handel-Mazzetti, שנאסף בשנת 1910 בארס-נהרים (Sindschar). הפרופ. זוקובסקי בדרך-משלחתו לאסיה הקטנה (1927) מצא חטה זו בקיליקיה (אף היא בארס-נהרים שכנתה של סוריא-וארקי-ישראל). הרי שנכחדות הפצתו של מין זה מתרחבים.

הרכבתה הונית של חטה זו בארצות-גדול שונות, כפי שיש לשפוט על פי החמר שנתפרסם עד עכשיו, מוצאת בסויה בטבלא דלהלן.

ספר	שם הון		גלומה		מקום גדולו
	מי קרא שם לו		עירומה או שעירה	צבע	
1	Straussianum —		עירומה	לבנה	סוריא, איי פרס, קיליקיא
	Schulz				
2	Kotchianum —				ארץ-ישראל
	Schulz				
3	Aaronsoni —			אדומה	ארץ-ישראל
	Flaksberger				
4	Spontaneonigrum —			שחורה	סוריא, איי עבר-הירדן, ארס-נהרים, קיליקיא
	Flaksberger				
5	Fulvovillosum —		שעירה	לבנה	סוריא, ארץ-ישראל
	Percival				
6	Iordanicum —			אדומה	ארץ-ישראל
	Vavilov				
7	Spontaneovillosum —			שחורה	ארץ ישראל
	Flaksenberger				

מהונים Straussianum ו-Kotchianum, המבוססים עיי שולין, על מבנה הגלימה, צורת-השן, והעיקר על שעירות ציר-השבלת (rachis) עתיד עכ"פ אחד משני אלה להיות מוצא משורות הטבלא דלעיל. אנב, האכסמפלר המקורי, שנאסף עיי קוטשי בש' 1855 אינו Tr. Kochianum אלא Tr. spontaneonigrum*. רוב מיניו של מין dicoccoides הרי הם הונים; (**spontaneonigrum ו-Straussianum, בשנתים האחרונות, ביחוד לאחר בקורו של ויילוב מאי נגשו בוטנאי

(*) עין K. Flaksberger, Об искусственной и естественной классифик. пшеницы, Ленинград 1927.

(**) הון Timopheevi לזוקובסקי — חטה-בר שנמצאה בניאורניה, נכנס זמן ידוע לכלל החטה הפראית dicoccoides, עכשו הוברלה חטה זו בתור מין חדש ועומד בפני עצמו.

הארץ לחקירתה של החטה dicoccoides ושל הסוג Aegilops. מחקריו של א. איג. שנלה מקימות גדול חדשים בנבולות אי לחט אהרנסון, אספיו הרבים וכן גם החומר שנאסף ע"י ב. ציוק ושנשלח למכון של בוטניקה שמושית שבססיר – יש בהם כרי להעשיר את ידיעות העולם המדעי בצמח זה. עוררה בשעתה ענין רב גם הרצאתו המדעית בצמח זה של איג בש' 1927 בפני מומחי המכון לבוטניקה שמושית על אודות סימן חדש לסוג Triticum – צורת-כנף של הקיל (kill) ושטח חלוקתו את חטת הבר הוו פשטי קבוצות: גדולת-השבלתיות וקטנת-השבלתיות. ביחוד חשובים הם חרושיו של איג בהכרת הסוג Aegilops, שכמה מהם קבלו הסכמה מהמומחים שבכאן, לרבות הפרופ. ווילוב. עוד זמן רב, כנראה, עלולים צמח-הבר הנזכרים ובפרט חטת-אהרנסון, לשמש ענין לעוסקים בבוטניקה ובסיליקציה ואף לרעיון ההקלאי.

חטת-דיקואידית בתור אוצר גנים חדשים.

הסברא מחיבת, כי השיבות יתרה עתידה להיות לחטה זו, ראויה היא. כנראה למלא תפקיד חשוב בתור חומר הצלבה, בתור אוצר של גנים חדשים. כי בהבדל מהחטה התרבותית לא ידעה חטת הבר הנ"ל כד מגע של כן-אדם, ואף לא הושפעה כמעט כלל על ידי חדירת הקולטורה. מנקודת-השקפה של יצירת צורות-חטה נסות, בלתי איסטינסיות ועומדות בפני פנעים שונים – בדין הוא שימצא ענין רב בגני. המין dicoccoides, הנדל פרא בנקיקי-הסלעם ובתנאים היותר פרימיטיביים, יש לשער, כי לעתיד לבוא חוכד חטה זו לספק שפע של גנים מועילים גם לחטת-הארץ.

אגרונום מ. יעקבצ'נר.

511 ננדר.

השפעת הזמירה על חניטת פירות המוסקט-האלכסנדרוני.

הזן מוסקט אלכסנדרוני, החשוב בנפנים, כי פירותיו מצטיינים בענביות, מאכל וצמוקים – נלקח בכל ארצות התבל, שבהן הוא מצוי, במחלת הנשירה (Coulture) היינו פרחיו אינם עושים פירות, אינם חונטים, אלא נושרים כמרביחם ורק מקצתם חונטים ומתפתחים לגרגרים – ענבים. תקלה זו מופיעה כמעט בכל האשכולות, שכן הם דגולים וגספים, ולפעמים רק גרגרים בודדים נשארים עליהם. עד שאינם ראויים לשום דבר ואינם כדאיים גם להפצת הנשירה היא.